

Jarosław Jarząbek

Radykalne ugrupowania islamskie a bezpieczeństwo wewnętrzne Pakistanu

Wschodnioznawstwo 3, 183-194

2009

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Radykalne ugrupowania islamskie a bezpieczeństwo wewnętrzne Pakistanu

Rewolucja islamska w Iranie w roku 1979 oraz rozpoczęta w tym samym roku wojna w Afganistanie, były silnymi impulsami dla rozwoju radykalnych ugrupowań islamskich w wielu krajach zamieszkałych przez muzułmanów. Nie inaczej było też z Pakistanem, który jednak stanowi pod tym względem przypadek szczególny i znacząco różni się od innych państw regionu, w których także obserwować możemy duży wzrost znaczenia islamskich fundamentalistów. Przede wszystkim Pakistan jest krajem bezpośrednio sąsiadującym zarówno z Iranem, jak i Afganistanem, tak więc siłą rzeczy wpływ wspomnianych wcześniej wydarzeń na radykalizację nastrojów społeczeństwa w tym kraju musiał być większy niż gdzie indziej. Odnosi się to w szczególności do wojny w Afganistanie oraz będącego jej bezpośrednim następstwem utworzenia w tym kraju rządu Talibów, o czym więcej w dalszej części artykułu. Z drugiej strony Pakistan jest też państwem, w którym partie i inne ugrupowania określające się jako islamskie pojawiły się na scenie politycznej wcześniej niż w większości innych państw muzułmańskich, a ich udział w życiu społeczno-politycznym tych krajów, przed wspomnianym wcześniej przebudzeniem islamskiego radykalizmu na przełomie lat 70. i 80., był bardziej znaczący.

Pakistan jest drugim najbardziej ludnym (ponad 170 milionów mieszkańców) państwem islamskim, jak również jedynym państwem islamskim posiadającym w swoich arsenalach broń nuklearną. Jednocześnie z jego regularnymi zmianami rządów, zamachami stanu i okresowym zawieszaniem konstytucji¹ z całą pewnością należy do najmniej stabilnych i przewidywalnych spośród wszystkich państw regionu Azji Południowej i Południowo-Zachodniej, który sam w sobie nie jest raczej oazą spokoju i stabilności. Celem niniejszego artykułu będzie próba odpowiedzi na pytanie, jak liczne i silne są obecnie działające w Pakistanie ugrupowania islamskie, jakie są ich cele, ideologie, działania i wzajemne relacje, a także

¹ Np. od powstania państwa w roku 1947 aż do końca XX wieku żaden pakistański rząd nie dotrwał do końca swojej oficjalnej, pięcioletniej kadencji, padając ofiarą zamachu stanu lub będąc rozwiązywanym na mocy dekretu prezydenta. A. Knudsen, *Political Islam in South Asia*, Chr. Michelsen Institute, 2002, s. 5, www.cmi.no/publications/publication/?796=political-islam-in-south-asia [28.11.2008].

w jaki sposób układają się ich relacje z rządem w Islamabadzie oraz czy stanowią one zagrożenie dla obecnych władz i bezpieczeństwa wewnętrznego państwa.

Takie ujęcie tematu sprawia, że poniższe rozważania nie obejmą, skądinąd niezwykle ważnego i interesującego, zagadnienia licznych pakistańskich radykalnych ugrupowań islamskich, których głównym celem jest oderwanie od Indii muzułmańskich prowincji Kaszmiru i Dżammu i których cele i działalność nie koncentrują się bezpośrednio na terytorium Pakistanu². Ugrupowania interesujące z punktu widzenia tematu niniejszego artykułu podzielić można natomiast na dwie grupy. Pierwszą stanowią działające legalnie i biorące czynny udział w życiu politycznym Pakistanu islamskie partie polityczne, takie jak Partia Islamska (Jamaat-e Islami)³ czy Partia Islamskich Ulemów (Jamiat Ulama-e Islam). Stawiają sobie one za cel islamizację kraju, rygorystyczne przestrzeganie prawa szariatu oraz walkę z ideologicznymi i społecznymi przejawami wpływów Zachodu. Ich radykalizm, jeśli chodzi o cele, w większości przypadków określić można jako umiarkowany, są częścią systemu politycznego Pakistanu, stanowiąc religijną opozycję w stosunku do świeckich rządów, a metody mające prowadzić do realizacji założonych celów mieszczą się w obszarze legalnej działalności politycznej. Obszarem ich aktywności jest całe terytorium Pakistanu, choć najwięcej zwolenników znajdują w najbardziej radykalnej pod względem religijnym części kraju, Północno Zachodniej Prowincji Granicznej.

Druga grupa to organizacje o charakterze zbrojnym, zdecydowanie bardziej radykalne zarówno w swojej retoryce, jak i podejmowanych działaniach. Choć w niektórych przypadkach można znaleźć powiązania pomiędzy nimi a wspomnianymi wyżej ugrupowaniami politycznymi, nie są to jednak, poza pewnymi wyjątkami, „militarne skrzydła” legalnych partii politycznych, ale osobne, samodzielnie istniejące grupy. Ich cele częściowo pokrywają się z celami partii politycznych (np. przekształcenie całości lub części Pakistanu w państwo islamskie oparte na prawie szariatu, zerwanie współpracy z USA, aktywna walka o wyzwolenie Kaszmiru i Dżammu), są jednak z reguły bardziej radykalne i daleko idące. Niektóre ugrupowania zbrojne postrzegają świeckie władze Pakistanu jako główną przeszkodę do realizacji swoich celów, postulują więc ich usunięcie i zastąpienie rządami religijnymi (np. przypominającymi kalifat bądź irański model republiki

² Wiele z nich właśnie w Pakistanie posiada swoje główne bazy, rekrutuje poważną część swoich członków spośród obywateli Pakistanu oraz korzysta lub korzystało ze wsparcia i pomocy władz pakistańskich, w szczególności zaś pakistańskiej agencji wywiadowczej ISI (Inter-Service Intelligence). Na temat grup takich jak np. Lashkar-e Taiba czy Jaish-e Muhammad patrz m.in.: A. Knudsen. *op.cit.*, s. 32-42; *Defeating the Jihadists*, pod red. R.A. Clarka i in., Nowy Jork 2004; South Asia Terrorism Portal, *Terrorist/Extremist/Insurgent Groups – Jammu and Kashmir*, http://satp.org/satporgtp/countries/india/states/jandk/terrorist_outfits/index.html [28.04.2009].

³ Nazwy ugrupowań oraz nazwiska podawane są w transliteracji angielskiej. Wynika to z trudności w transliteracji niektórych z nich na język polski, a także z faktu, iż większość mediów (także polskich), pisząc o Pakistanie, używa właśnie transliteracji angielskiej.

islamskiej). Duża część z tych ugrupowań jest w mniejszym lub większym stopniu powiązana afgańskimi Talibami bądź pośrednio (np. mając w swoich szeregach weteranów afgańskiej wojny), bądź bezpośrednio, utrzymując z afgańskimi Talibami bliskie kontakty i rekrutując spośród nich część swoich członków. Cele ugrupowań militarnych często nie ograniczają się jedynie do islamizacji samego Pakistanu i wyrugowania stamtąd zachodnich wpływów, lecz idą dalej, mówiąc np. o utworzeniu islamskiego kalifatu w Azji Południowej i Środkowej oraz walce z wrogami islamu na całym świecie.

Religijne partie polityczne

System polityczny panujący w Pakistanie od czasu uzyskania przez ten kraj niepodległości w roku 1947 można by najlepiej określić jako autorytaryzm eksperymentujący z demokracją, przy czym eksperymenty te były z reguły niezbyt udane. Poszczególne rządy autorytarne, tworzone przeważnie w wyniku kolejnych wojskowych zamachów stanu, nie dążyły jednak do stworzenia systemu jednopartyjnego, a partie islamskie z reguły nie były postrzegane przez nie jako poważne zagrożenie⁴. Stąd też, dopóki w swoich hasłach i ideologii ograniczały się one do kwestii religijnych, mogły one dość swobodnie funkcjonować i rozwijać swoją działalność.

Najstarszym i największym ugrupowaniem religijnym w Pakistanie jest Jamaat-e Islami (JI) czyli Partia Islamska. Założona została w 1941 roku przez Abul Ala Maududiego w rządzonych jeszcze przez Brytyjczyków Indiach i swoim zasięgiem obejmuje obszar znacznie większy niż tylko terytorium Pakistanu, gdyż jej siostrzane partie działają w Indiach, Bangladeszu i Sri Lance⁵. Szeroko współpracuje ona również z wieloma organizacjami islamskimi na świecie (m.in. z ugrupowaniem Braci Muzułmanów). Za cel stawia sobie wprowadzenie w Pakistanie rządów islamskich opartych na prawie szariat. Zdecydowanie sprzeciwia się zachodnim ideologiom, takim jak kapitalizm czy socjalizm, oraz praktykom, m.in. działalności bankowej, kontroli urodzeń, zachodniemu stylowi życia, uznając je za niezgodne z islamem. W ostatnim czasie krytykuje też władze pakistańskie za

⁴ Kolejne zamachy stanu przeprowadzali generał Ayub Khan w roku 1958, generał Yahya Khan w 1969, generał Zia ul Haq w 1977 i generał Pervez Musharraf w 1999. Okres demokratycznych wyborów i funkcjonowania cywilnych rządów (1988-1999) charakteryzował się dużą niestabilnością i częstą zmianą steru władzy pomiędzy dwiema największymi pakistańskimi partiami politycznymi: Pakistańską Partią Ludową i Pakistańską Ligą Muzułmańską. Ta ostatnia wykazuje zresztą dość silną tendencję do dzielenia się i rozpadania na mniejsze frakcje (w ostatnich wyborach w roku 2008 wystartowały np. 3 partie pod nazwą Pakistańskiej Ligi Muzułmańskiej). A. Knudsen, *op.cit.*, s. 21 oraz *Pakistan Elections 2008*, <http://www.elections.com.pk/election.php> [30.04.2009].

⁵ Więcej na temat Abdul Ala Maududiego i jego idei patrz m.in.: F. Robinson, *Islamic Reform and Modernities in South Asia*, „Modern Asian Studies” 42, 2/3 (2008), s. 259-281.

sprzymierzenie się z Amerykanami, szczególnie zaś za pomoc udzielaną USA w walce z Talibami. Jamaat-e Islami odrzuca natomiast zdecydowanie możliwość pokojowego rozwiązania konfliktu w Kaszmirze i wzywa do dżihadu w celu jego wyzwolenia⁶. Stanowisko Partii Islamskiej w kwestii polityki zagranicznej jest więc, jak łatwo zauważyć, dość pragmatyczne. Z jednej strony krytykują oni działania władz w Islamabadzie wobec Talibów i w kwestii Afganistanu, gdyż tego wymagają od nich antyamerykańskie nastroje zdecydowanej części ich sympatyków. Z drugiej strony zajmują zdecydowaną, i zgodną z oczekiwaniami dużej części pakistańskich elit politycznych, a szczególnie wpływowych kół wojskowych, postawę wobec kwestii Kaszmiru.

Jamaat-e Islami przez cały okres swego istnienia cieszyła się dość znacznym poparciem i sympatią społeczną, co jednak nie przekładało się na jej wyniki wyborcze. Szczególnie rozczarowujące były dla ugrupowania wyniki wyborów w 1970 roku, kiedy to zdobyło ono zaledwie 4 mandaty do Zgromadzenia Narodowego. W kolejnych wyborach w roku 1993, w których partia wystawiła swoich kandydatów, zdobyli oni zaledwie 3 miejsca. Dopiero wybory z 20 października 2002 roku, w których Jamaat-e Islami wystartowała wspólnie z innymi ugrupowaniami islamskimi tworzącymi blok Muttahida Majlis-e Amal (Zjednoczony Front Działania), okazały się bardziej udane. Cały blok zdobył aż 59 na 342 mandaty w Zgromadzeniu Narodowym. Większością miejsc, mniej więcej po połowie, podzielili się kandydaci Jamaat-e Islami i Jamiat Ulama-e Islam, zaś kilka mandatów przypadło przedstawicielom mniejszych ugrupowań wchodzących w skład koalicji. Co więcej, zjednoczone w Muttahida Majlis-e Amal ugrupowania zdobyły większość miejsc w lokalnym zgromadzeniu parlamentarnym w Północno Zachodniej Prowincji Granicznej i aż do kolejnych wyborów w lutym 2008 roku sprawowały tam władzę⁷.

Styl i efekty rządów islamistów były jednak sporym rozczarowaniem dla miejscowej ludności, gdyż nie byli oni w stanie zrealizować najważniejszych obietnic swojej kampanii wyborczej, takich jak wprowadzenie prawa szariatu, zwiększenia niezależności prowincji od władz centralnych czy uproszczenie i przejrzystość zasad funkcjonowania władzy. Wkrótce też ujawniły się spory i konflikty pomiędzy poszczególnymi ugrupowaniami wchodzącymi w skład koalicji, przede wszystkim zaś pomiędzy dwiema największymi partiami: Jamaat-e Islami i Jamiat Ulama-e Islam (Partią Islamskich Ulemów). W wyniku wspomnianych sporów oraz

⁶ *Jamaat-e Islami*, <http://jamaat.org/indexe.html> [28.11.2008]; www.cmi.no/publications/publication/?796=political-islam-in-south-asia [28.11.2008]; M. Marsden, *Women, Politics and Islamism in Northern Pakistan*, „Modern Asian Studies” 42, 2/3 (2008), s. 405-409.

⁷ Zjednoczony Front Działania osiągnął również bardzo dobry wynik w wyborach lokalnych w prowincji Beludżystan, gdzie wszedł w skład koalicji rządzącej z Pakistańską Ligą Muzułmańską. *Muttahida Majlis-i Amal*, [Globalsecurity.org](http://www.globalsecurity.org/military/world/pakistan/mma.htm), <http://www.globalsecurity.org/military/world/pakistan/mma.htm> [30.04.2009]. Wyniki wyborów: *Pakistan Elections 2002*, <http://www.elections.com.pk/elecindex.php> [30.04.2009].

wobec podejrzeń, że nadchodzące wybory nie będą uczciwe w sytuacji, gdy część liderów islamskich ugrupowań przetrzymywanych jest w areszcie, a prezydent Pervez Musharraf nie chce znieść stanu wyjątkowego, Partia Islamska oraz prawie wszystkie pozostałe ugrupowania wchodzące w skład Zjednoczonego Frontu Działania (Jamaat Ulama-e Pakistan, Tahrik-e Jafaria Pakistan i Jamiat-e Ahli Hadith) zbojkotowały wybory parlamentarne z 18 lutego 2008 roku⁸. Wszystko wskazuje na to, że koalicja partii Islamskich rozpadnie się, po tym jak w kwietniu 2009 roku nowy przywódca Partii Islamskiej Syed Munawar Hassan, wybrany na to stanowisko pod koniec marca 2009 roku po rezygnacji dotychczasowego lidera Qazi Husseina Achmeda, zapowiedział, że jego ugrupowanie opuszcza koalicję⁹.

Podsumowując działalność i znaczenie Partii Islamskiej w Pakistanie, należy zauważyć, że jej wpływy znacznie wykraczają poza rolę, jaką odgrywała ona w parlamencie i oficjalnych strukturach rządzących. Społeczne poparcie dla polityczno-religijnego programu prezentowanego przez to ugrupowanie było z reguły znacznie większe, niż mogłyby na to wskazywać rezultaty wyborów (za wyjątkiem wspomnianych wyborów z roku 2002). M.in. poprzez swoją młodzieżową przybudówkę Jamaat-e-Tulaba-e-Islam (Stowarzyszenie Islamskich Studentów) ugrupowanie to posiada duże wpływy na uniwersytetach, skąd rekrutuje się też duża część jego członków. Tradycyjnie za główny bastion poparcia dla Jamaat-e Islami (podobnie jak i innych ugrupowań islamskich) uznawana jest Północno Zachodnia Prowincja Graniczna, jednak zwycięstwo w wyborach lokalnych w Beludżystanie w roku 2002 pokazuje, że i w innych rejonach kraju partia potrafi zmobilizować duże rzesze swoich zwolenników. Wobec bojkotu ostatnich wyborów trudno jest obecnie ocenić skalę społecznego poparcia dla Partii Islamskiej. Wydaje się, iż jest ono obecnie nieco mniejsze niż w czasie historycznego triumfu wyborczego w roku 2002. Wpływ na to mogą mieć dość rozczarowujące rządy Jamaat-e Islami w Północno Zachodniej Prowincji Granicznej, a także pojawienie się i wzrost znaczenia licznych, bardziej radykalnych i często usposobionych militarnie, ugrupowań islamskich, które dla wielu dotychczasowych zwolenników II mogą jawić się jako bardziej atrakcyjna alternatywa wobec pasywnej i niezdolnej do realnego zaimplementowania prawa szariaty partii. Warto w tym miejscu zauważyć, że choć Jamaat-e Islami często krytykowała działania poszczególnych pakistańskich rządów, rzadko kiedy wchodziła z nimi w otwarty konflikt. Z drugiej strony Partia Islamska dość często współpracowała również z władzami centralnymi, a na szczeblu lokalnym nie stroniła od koalicji ze świeckimi ugrupowa-

⁸ Jedynie Partia Islamskich Ulemów (Dżamiat-i Ulama Islami) pod przewodnictwem Maulany Fazala ur Rahmana wzięła udział w wyborach. *No MMA component party participating in elections: Qazi*, <http://www.elections.com.pk/newsdetails.php?id=462> [30.04.2009].

⁹ *Munawar elected as new II chief*, „Daily Times”, http://www.dailytimes.com.pk/default.asp?page=2009\03\29\story_29-3-2009_pg7_3 [30.04.2009]; *Muttahida Majlis-i Amal*, *Globalsecurity.org*, <http://www.globalsecurity.org/military/world/pakistan/mma.htm> [30.04.2009].

niami przewodzącymi pakistańskiej scenie politycznej, szczególnie z Pakistańską Ligą Muzułmańską¹⁰.

Drugim największym politycznym ugrupowaniem religijnym w Pakistanie jest Jamiat Ulama-e Islam (JUI), czyli Partia Islamskich Ulemów. Powstała w 1945 roku jako ruch religijny, a następnie przekształcona została w partię polityczną. Ugrupowanie w latach 60. podlegało licznym wewnętrznym podziałom, z których zwycięsko wyszedł odłam zdominowany przez Pasztunów. W następnych dziesięcioleciach partia ulegała kolejnym podziałom, jednak od lat 80. do chwili obecnej na czele jej głównego nurtu stoi Maulana Fazlur Rehman, zaś główny nurt partii, dla odróżnienia go od grup rozłamowych, okreśłany jest często jako Jamiat Ulama-e Islam – Fazlur (JUI-F).

Doktryna Partii Islamskich Ulemów opiera się na deobandyzmie¹¹, powstałym w Indiach islamskim ruchu reformatorskim, z którego nauk korzystają również między innymi afgańscy Talibowie. Partia domaga się wprowadzenia w Pakistanie prawa islamskiego w tradycyjnej, restrykcyjnej formie. W sprawach polityki zagranicznej jest zdecydowanie antyamerykańska, otwarcie popierając afgańskich Talibów i ostro krytykując władze pakistańskie za wszelkie przejawy współpracy z Amerykanami. Ważny punkt programu stanowi kwestia Kaszmiru i wsparcia, jakiego zdaniem JUI władze pakistańskie powinny udzielać ugrupowaniom walczącym przeciwko indyjskiej okupacji. Swoje idee Partia Islamskich Ulemów propaguje w licznych zakładanych i prowadzonych przez siebie szkołach religijnych (madrasach). Choć spośród uczniów i wychowanków prowadzonych przez JUI ośrodków rekrutuje się znacząca część członków wielu pakistańskich ugrupowań zbrojnych i organizacji terrorystycznych, partia oficjalnie dystansuje się od związków z wszelkimi tego typu grupami¹².

Jamiat Ulama-e Islam regularnie bierze udział w wyborach do pakistańskiego Zgromadzenia Narodowego, jak i do władz prowincjonalnych. Podobnie jednak jak w przypadku Jamaat-e Islami, spore poparcie społeczeństwa dla niektórych idei propagowanych przez JUI nie przekłada się na dobre wyniki wyborcze. W wyborach w roku 1988 partia uzyskała 7 miejsc w Zgromadzeniu Narodowym, w roku 1990 – 6, w 1993 – 4, a w 1997 jedynie 2. Do wyborów w roku 2002 Jamiat Ulama-e Islam wystartowała wspólnie z innymi ugrupowaniami religijny-

¹⁰ Ji gorąco popierała np. program islamizacji kraju wprowadzony pod koniec lat 70. przez reżim generała Zia ul-Haqa. Ich relacje pogorszyły się jednak zdecydowanie w roku 1984, gdy rząd postanowił zakazać działalności organizacji studenckich. *Jamaat-e Islami*, Globalsecurity.org, <http://www.globalsecurity.org/military/world/pakistan/ji.htm> [30.04.2009].

¹¹ Deobandyzm to jedna z najbardziej fundamentalistycznych interpretacji islamu oparta na szkole hanafickiej. Powstała w indyjskim mieście Deoband w okresie brytyjskiego panowania kolonialnego. Obecnie rozpowszechniona szczególnie w Pakistanie, Afganistanie i północnych Indiach. Więcej na ten temat patrz: *Deobandi Islam*, Globalsecurity.org, www.globalsecurity.org/military/intro/islam-deobandi.htm [28.11.2008].

¹² *Jamiat Ulema-e Islam*, Globalsecurity.org, <http://www.globalsecurity.org/military/world/pakistan/jui.htm> [30.04.2009]; A. Knudsen, *op.cit.*, s. 18-21.

mi, tworząc Zjednoczony Front Działania i zdobyła prawie połowę z 59 miejsc, jakie uzyskała koalicja¹³. Podczas kolejnych wyborów w lutym 2008 roku Partia Islamskich Ulemów była jedynym spośród ugrupowań wchodzących w skład Zjednoczonego Frontu Działania, które nie zbojkotowało wyborów i wystawiło w nich swoich kandydatów. Oficjalnie startowali więc oni pod szyldem Muttahida Majlis-e Amal, czyli jako przedstawiciele całej koalicji, choć prezydent MMA, którym był wówczas lider Jamaat-e Islami Qazi Hussain Achmed, odciął się od tej decyzji i stwierdził, że JUI i jej lider Maulana Fazlur Rehman nie mają prawa startować jako oficjalni reprezentanci koalicji. Tak czy inaczej osłabiona MMA, reprezentowana wyłącznie przez Jamiat Ulama-e Islam, nie powtórzyła sukcesu z roku 2002, zdobywając zaledwie 7. miejsce w wyborach do Zgromadzenia Narodowego i osiągając równie marne wyniki w wyborach do parlamentów prowincjonalnych¹⁴.

Pomimo swojego radykalnego religijnego programu fundamentalistycznej islamskiej ideologii Partia Islamskich Ulemów nie stroniła od współpracy z ugrupowaniami świeckimi, współpracując między innymi w latach 90. z Pakistańską Partią Ludową, gdy na jej czele stała Benazir Bhutto. W obecnym parlamencie weszła do koalicji rządzącej, otrzymując Ministerstwo Turystyki, na czele którego stanął brat przywódcy partii Attaur Rahman. Sam lider JUI, Fazlur Rahman, został natomiast wybrany przewodniczącym Specjalnej Parlamentarnej Komisji ds. Kaszmiru¹⁵. Polityczni przeciwnicy Maulany Fazlura Rahmana oskarżają go o oportunizm i sprzeniewierzenie się głoszonym przez siebie ideałom, twierdząc, że jest on w stanie sprzymierzyć się z każdą partią, która może zaoferować mu dostęp do władzy i stanowisk, zaś swoją islamską retorykę zaostrza on jedynie wtedy, gdy zostaje od władzy odsunięty.

Radykalne ugrupowania zbrojne

Pełna klasyfikacja wszystkich ugrupowań zbrojnych i terrorystycznych działających na terenie Pakistanu byłaby bardzo trudna, jeśli wręcz niemożliwa. Wynika to przede wszystkim z faktu, że ich działalność, jak również samo istnienie i funkcjonowanie, charakteryzuje się dużą dynamiką. Mamy tu do czynienia z licznymi nowo powstającymi grupami, z których wiele rozpada się i znika po przeprowadzeniu zaledwie jednej lub kilku akcji, mamy grupy, które zmieniają

¹³ A. Knudsen, *op.cit.*, s. 18-21; *Pakistan Elections 2002*, <http://www.elections.com.pk/elecindex.php> [30.04.2009].

¹⁴ *No MMA component party participating in elections: Qazi*, <http://www.elections.com.pk/newsdetails.php?id=462> [30.04.2009]. Wyniki wyborów z lutego 2008 roku: *Pakistan Elections 2008*, <http://www.elections.com.pk/elecindex.php> [30.04.2009].

¹⁵ *Jamiat Ulema-e Islam*, [Globalsecurity.org, http://www.globalsecurity.org/military/world/pakistan/jui.htm](http://www.globalsecurity.org/military/world/pakistan/jui.htm) [30.04.2009].

swoją nazwę lub, z różnych powodów, niektóre ze swoich akcji przeprowadzają pod inną nazwą, mamy wreszcie liczne rozłamy i podziały, wynikające zarówno z różnic ideologicznych i pragmatycznych, jak i z osobistych ambicji i walki o przywództwo. Nawet sama ocena liczby ugrupowań zbrojnych działających w chwili obecnej w Pakistanie sprawia trudności, można jedynie stwierdzić, iż jest ich co najmniej kilkadziesiąt. Dodatkowo od czasu obalenia reżimu Talibów, na terytorium Pakistanu znalazło się około miliona afgańskich uchodźców, którzy w większości osiedlili się w Północno Zachodniej Prowincji Granicznej. Znalazło się wśród nich wielu Talibów i zwolenników ich reżimu, z których część zasiliła działające tam radykalne islamskie ugrupowania pakistańskie, część natomiast zaczęła tworzyć własne struktury zbrojne. W tej sytuacji, zamiast podejmować próbę kompleksowego opisu, postaram się raczej dokonać analizy ich znaczenia i uwarunkowań funkcjonowania na przykładzie kilku najważniejszych ugrupowań.

Interesującym przykładem takiego ugrupowania jest Sipah-e Sahaba Pakistan, założona w 1985 roku w prowincji Pendżab przez byłych członków Jamiat Ulama-e Islam. Ugrupowanie zrodziło się na bazie społeczno-ekonomicznego i religijnego konfliktu pomiędzy zamieszkującymi Pendżab wielkimi właścicielami ziemskimi, którymi w przeważającej części byli miejscowi szyici, a sunnicką większością. Sipah-e Sahaba za główny cel postawiła sobie przekształcenie Pakistanu w islamskie państwo sunnickie, zaś największą przeszkodę w jego osiągnięciu stanowili oczywiście zamieszkujący Pakistan szyici, którzy według przywódców organizacji posiadali zdecydowanie zbyt duże wpływy. Szczególną aktywność grupa wykazywała w pierwszych latach swojego istnienia, organizując liczne zamachy na pakistańskich szyitów i doprowadzając do wielu zbrojnych starć z członkami tej mniejszości¹⁶. Jej aktywność osłabła w drugiej połowie lat 90., co spowodowane było między innymi faktem, iż wygasł nieco sam konflikt sunnicko-szyicki w Pakistanie oraz odejściem części bardziej radykalnych członków Sipah-e Sahaba, którzy odłączyli się, tworząc nową grupę Lashkar-e Jhangvi.

¹⁶ Głównym przeciwnikiem Sipah-e Sahaba było szyickie ugrupowanie Tehreek Nifaz Fiqah-e Jaferia, przemianowane później na Tehreek-e Jafria, które powstało w roku 1979 w celu ochrony szyickiej mniejszości w Pakistanie, propagowania idei Ajatollaha Chomeiniego oraz działania na rzecz implementacji szyickiej szkoły prawa religijnego Imama Jaferii Sadiqa w Pakistanie. W 1993 roku najbardziej radykalni członkowie Tehreek-e Jafria założyli nowe ugrupowanie Sipah-e Mohammed. Głównym celem zbrojnych ugrupowań szyickich były antyszyickie grupy sunnitów, przede wszystkim Sipah-e Sahaba i Lashkar-e Jhangvi, nie wyrażały one natomiast otwartej wrogości wobec pakistańskich władz państwowych. Oba szyickie ugrupowania zostały jednak zdelegalizowane dekretem prezydenta Musharrafa, w ramach działań antyterrorystycznych podjętych pod naciskiem Amerykanów po zamachach z 11 września 2001 roku. *Tehreek-e Jafria*, <http://satp.org/satporgtp/countries/pakistan/terroristoutfits/TJP.htm> [01.05.2009]; *Sipah-e Mohammed*, <http://satp.org/satporgtp/countries/pakistan/terroristoutfits/SMP.htm> [01.05.2009].

Choć walka z pakistańskimi szyitami i wpływami irańskimi w kraju cały czas pozostaje na czele listy celów ugrupowania, od początku XXI wieku pojawiły się na niej również nowe. Ugrupowanie zaangażowało się między innymi bardzo silnie we wspieranie Talibów, dołączając do utworzonej w 2001 roku Rady Afgańskiego Dżihadu, skupiającej pakistańskie partie i organizacje sprzeciwiające się zbrojnej interwencji sił koalicji w Afganistanie i deklarujące dżihad przeciwko Amerykanom i ich sojusznikom¹⁷. Zdecydowane poparcie udzielone Talibom po 11 września 2001 roku, a także bliskie związki z grupą Lashkar-e Jhangvi (o której szerzej za chwilę) sprawiły, że w styczniu 2002 roku Sipah-e Sahaba została zdelegalizowana przez prezydenta Pakistanu Perveza Musharrafa¹⁸. Warto jednak zauważyć, że stosunki Sipah-e Sahaba z władzami pakistańskimi, zarówno w latach 90., jak i po puczu generała Musharrafa w roku 1999, były z reguły neutralne¹⁹. Niektórzy liderzy ugrupowania startowali też z powodzeniem, jako kandydaci niezależni, w wyborach do Zgromadzenia Narodowego (np. Maulana Azam Tarik w 2002 roku).

W 1996 roku część członków Sipah-i Sahaba uznała jej program i działania za nie dość radykalne i odłączyła się, tworząc nową grupę Lashkar-e Jhangvi (Armia Jhangwiego). Grupa przyjęła nazwę od nazwiska zabitego w 1990 roku jednego z założycieli Sipah-i Sahaba, Maulana Hak Navaza Jhangwiego. Członkowie nowej grupy rozszerzyli działalność terrorystyczną i oprócz szyitów zaczęli atakować również zachodnie cele w Pakistanie oraz indyjskie w Kaszmirze. Lashkar-e Jhangvi stawia sobie za cel obalenie obecnych pakistańskich władz i zastąpienie ich rządem islamskim. Środkiem do jego osiągnięcia ma być destabilizacja sytuacji w kraju. Dlatego też jest to jedna z najbardziej aktywnych grup terrorystycznych dokonujących ataków na terenie samego Pakistanu, a za cel bierze ona także przedstawicieli władz tego kraju²⁰. Tak więc, choć Armia Jhangwiego opowiada się również za antyindyjskim dżihadem w Kaszmirze, nie może liczyć na współpracę czy też pobłażanie ze strony pakistańskiej armii, wywiadu i innych służb.

¹⁷ W skład rady weszły również Jamaat-e Islami, Jamiat Ulama-e Islam oraz Jamaat-e-Ahle Hadith.

¹⁸ Aby móc dalej funkcjonować, grupa zmieniła nazwę na Militat-e Islamiya Pakistan. A. Knudsen, *op.cit.*, s. 33; *Sipah-i Sahaba Pakistan*, www.satp.org/satporgtp/countries/Pakistan/terroristoutfits/sp.htm [01.05.2009].

¹⁹ Istnieją też podejrzenia, że władze pakistańskie po cichu wspierały niektóre akcje Sipah-e Sahaba przeciwko szyitom, gdy było im to na rękę. *Sipah-i Sahaba Pakistan*, www.satp.org/satporgtp/countries/Pakistan/terroristoutfits/sp.htm [01.05.2009].

²⁰ W styczniu 1999 roku przeprowadzili oni nieudaną próbę zamachu na ówczesnego premiera Pakistanu Nawaza Szarifa. *Defeating the Jihadists...*, s. 51. Pakistańskie władze obarczają też Lashkar-i Dżhangwi odpowiedzialnością za zamach na byłą premier tego kraju Benazir Bhutto w grudniu 2007 roku, lecz samo ugrupowanie nie przyznało się do tego ataku. www.cnn.com/2007/WORLD/asiapcf/12/28/bhuttodhs.alqaeda/ [28.11.2008]. Więcej na temat aktów terroru dokonywanych przez Lashkar-i Dżhangwi www.satp.org/satporgtp/countries/Pakistan/terroristoutfits/Lej.htm [01.05.2009] i *Defeating the Jihadists...*, s. 51-52.

Armia Jhangwiego posiadała i nadal posiada bliskie kontakty z reżimem Talibów i Al Kaidą. Wywodzą się one z okresu wspólnych walk przeciwko Sojuszowi Północnemu w Afganistanie w latach 90., jak również z faktu, że zarówno Talibowie, jak i Lashkar-e Jhangvi opierają swą islamską doktrynę na ideologii deobandyzmu. Bezpieczne schronienie w Afganistanie pozwoliło Armii Jhangwiego przetrwać okres intensywnych polowań na jej członków przez władze pakistańskie po delegalizacji grupy w sierpniu 2001 roku. Według niektórych źródeł grupa współpracuje też z Al-Kaidą i otrzymuje od niej wsparcie w postaci funduszy i szkolenia²¹. To właśnie podejrzenia o współpracę z Al Kaidą były głównym powodem wpisania Armii Jhangwiego na amerykańską listę zagranicznych organizacji terrorystycznych w styczniu 2003 roku. W wyniku intensywnych i dość skutecznych działań pakistańskich służb bezpieczeństwa w latach 2002-2003 potencjał grupy został znacznie ograniczony i obecnie posiada ona prawdopodobnie mniej niż 100 aktywnych członków. Również w tym okresie najważniejsze osoby spośród założycieli i liderów ugrupowania (Muhammad Ajmal ps. Akram Lahori, Riaz Basra, Kari Ataur Rahman ps. Naim Bukhari) zostały zlikwidowane bądź schwytane przez pakistańskie siły bezpieczeństwa. Terrorystyczna aktywność grupy została znacznie ograniczona, ale nie ustała całkowicie²².

Powstanie kolejnego ugrupowania, Lashkar-e Omar (Armia Omara), dobrze obrazuje proces mnożenia się przez pączkowanie pakistańskich grup radykalnych islamistów. Jest to stosunkowo nieliczna grupa terrorystyczna założona przez byłego członka Lashkar-e Jhangvi, Qari Abdul Haia (alias Talha), który w roku 2000 opuścił grupę w wyniku konfliktu z jej ówczesnym przywódcą Riazem Basrą. Grupa składa się z byłych członków LJ oraz osób wyszkolonych w obozach szkoleniowych afgańskich Talibów, od których przejęli oni również ideologię. Celami ataków Lashkar-e Omar są najczęściej przebywający w Pakistanie obcokrajowcy (Amerykanie i Europejczycy) oraz miejscowi chrześcijanie i miejsca ich kultu²³.

Kolejnym, interesującym i znaczącym ugrupowaniem jest Tehreek-e-Nafaz-e-Shariat-e-Mohammadi – TNSM (Ruch na rzecz Wprowadzenia Szariatu), który założony został w 1992 roku przez byłego członka Jamaat-e Islami, Maulanę Sufi Mohammeda. Jest to zbrojne ugrupowanie islamskie, które nawet na tle innych pakistańskich grup wyróżnia się wyjątkowym radykalizmem swojej ideologii. TNSM jest ruchem, który inspirację czerpie z wahhabizmu i postuluje on przekształcenie Pakistanu w państwo religijne na kształt Afganistanu pod rządami Talibów. Za niezgodny z islamem uważają oni między innymi cały istniejący w Pakistanie system polityczny i prawny, działalność partii politycznych (także

²¹ Ich wspólnym dziełem miało być np. porwanie i morderstwo amerykańskiego dziennikarza Daniela Pearla w 2002 roku. *Defeating the Jihadists...*, s. 52-53; *Lashkar-i Jhangvi*, www.satp.org/satporgtp/countries/Pakistan/terroristoutfits/Lej.htm [28.11.2008].

²² Ibidem.

²³ *Lashkar-e Omar*, <http://satp.org/satporgtp/countries/pakistan/terroristoutfits/LeO.htm> [01.05.2009].

religijnych), instytucje demokratyczne i wszelkie przejawy westernizacji. Dopuszczają użycie siły w czasie dżihadu oraz twierdzą, że wszyscy, którzy sprzeciwiają się wprowadzeniu szariatu, zasługują na śmierć²⁴. Głównym obszarem działania TNSM są tak zwane „terytoria plemienne” w Północno Zachodniej Prowincji Granicznej oraz Afganistan²⁵. Po tym jak lider ugrupowania Sufi Mohammed został aresztowany przez władze pakistańskie pod koniec 2001 roku po powrocie z Afganistanu i osadzony w więzieniu, na czele ugrupowania stanął jego zięć Maulana Fazalullah. TNSM od lat 90. prowadzi zarówno polityczną, jak i zbrojną walkę przeciwko pakistańskim władzom, organizując między innymi ataki na pakistańskich żołnierzy, obiekty wojskowe i instytucje publiczne. W tej sytuacji nie może dziwić, że władze pakistańskie uznają Ruch za rzecz Wprowadzenia Szariatu za jedną z najgroźniejszych organizacji terrorystycznych i zwalczają ją z całą stanowczością²⁶.

Podsumowanie

Polityczne ugrupowania islamskie nie stanowią bezpośredniego zagrożenia dla bezpieczeństwa Pakistanu. Są one częścią systemu partyjnego, a ich relacje z kolejnymi pakistańskimi rządami częściej charakteryzowała współpraca i współzależność niż konflikt interesów. Dwa najbardziej konfliktogenne obszary w tych relacjach to stosunek władz pakistańskich do Talibów i amerykańskiej interwencji w Afganistanie oraz kwestia implementacji szariatu do pakistańskiego systemu prawnego. Jak pokazuje jednak praktyka, w kwestiach tych partie takie jak JI czy JUI ograniczają się z reguły do protestów i werbalnych ataków na rząd, z którymi jednak rzadko kiedy idą w parze jakieś konkretne działania polityczne.

Nieco inaczej sytuacja ma się z ugrupowaniami zbrojnymi. Sprzeczność interesów pomiędzy nimi a pakistańskimi władzami centralnymi jest dużo większa, a różnice raczej nie do pogodzenia. Co więcej, część z tych ugrupowań jedyny sposób na osiągnięcie swoich celów widzi w zbrojnej walce i środkach militarnych. Niewątpliwie cieszą się one też stosunkowo dużym poparciem społecznym w zamieszkałej w większości przez Pasztunów północno-zachodniej części kraju, szczególnie zaś na graniczących z Afganistanem tak zwanych „terytoriach plemiennych” Północno Zachodniej Prowincji Granicznej. Choć pakistańska armia i służby specjalne były w stanie poważnie osłabić, a nawet rozbić struktury niektórych z tych grup (np. Lashkar-e Jhangvi), inne nadal pozostają bardzo silne,

²⁴ *Tehreek-e-Nafaz-e-Shariat-e-Mohammadi*, <http://satp.org/satporgtp/countries/pakistan/terroristoutfits/TNSM.htm> [01.05.2009].

²⁵ W październiku 2001 roku duży, liczący ok. 10 tysięcy bojowników, oddział pod dowództwem lidera TNSM Sufi Mohammeda miał wkroczyć do Afganistanu, aby wspomóc tamtejszych Talibów w walce z Sojuszem Północnym i wojskami koalicji. Ibidem.

²⁶ W walkach z TNSM wojska rządowe używały broni ciężkiej, a nawet lotnictwa. Ibidem.

a wciąż powstają też nowe. Bardzo dużym zastrzykiem nowych sił dla radykalnych ugrupowań islamskich w Pakistanie było niewątpliwie pojawienie się na terenach przygranicznych rzeszy uchodźców z Afganistanu. Jako że są wśród nich weterani wielu afgańskich wojen, stanowią oni zarówno zasób kadr wyszkolonych i doświadczonych bojowników, jak i doskonałe źródło nowych rekrutów. Wydaje się, iż to właśnie jest obecnie głównym problemem, z którym nie potrafią sobie poradzić pakistańskie władze, które dla załagodzenia sytuacji muszą czasem zgadzać się na żądania islamskich fundamentalistów, np. w kwestii obowiązywania w niektórych rejonach przygranicznych prawa szariatu.

Jednakże poparcie dla ugrupowań islamskich, zarówno politycznych, jak i zbrojnych, w innych obszarach kraju poza Północno Zachodnią Prowincją Graniczną jest stosunkowo niewielkie, co pokazują choćby wyniki ostatnich wyborów parlamentarnych z lutego 2008 roku. Co więcej, można zauważyć, że poparcie to w dużym stopniu uwarunkowane jest nie poparciem dla programu politycznego dotyczącego spraw wewnętrznych (wprowadzenie szariatu, islamizacja kraju), ale czynnikami zewnętrznymi, czyli poparciem Pakistańczyków dla walki o niezależność Kaszmiru i ich niechęcią wobec amerykańskiej interwencji w Afganistanie.